

**UTAZÁS
A
BETŰK ORSZÁGÁBAN**

A MAGYAR NÉP ÉS IFJUSÁG SZÁMÁRA

**IRTA
KÖNYVES TÓTH KÁLMÁN**

TIZENHÁROM KÉPPEL.

**BUDAPEST,
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1902**

Budapest, Nagy Sándor könyvnyomdájából. (IV., Papnövelde-utca 8.)

TARTALOM

Előszó

ELSŐ ÉNEK

Elutazás

MÁSODIK ÉNEK

Megérkezés

HARMADIK ÉNEK

Az i meséje

NEGYEDIK ÉNEK

A királyválasztás

ÖTÖDIK ÉNEK

Á és I csatája

Előszó

Egy elsőrendű könyvkiadócég azon ajánlatot tette nekem, hogy jelen művecskét díszes kiállításban, gazdagon illusztrálva adja ki.

Ez ajánlattal én nem voltam kibékülve, a mennyiben kitűzött célomtól merőben eltért. Ohajtám, hogy a könyv iránti szeretetet, az irodalom iránti vonzalmat minél szélesebb körben ébresszem föl. Lemondva tehát a külső fényről, hogy e mű a szegény nép által is megszerezhető legyen, olcsó kiadást kellett rendeznem. Az e téren érdemeket szerzett *Méhner* cég vállalkozott a kiadásra s erősen hiszem, mindketten szolgálatot tettünk ezzel a népies és ifjúsági irodalomnak.

Debreczen, 1890.

Könyves Tóth Kálmán.

ELSŐ ÉNEK

Elutazás

Figyeljeteek fiúk! oly dolgot regélek,
Minőt alig hallott földönjáró lélek.
Nem viszlek csatába, miként a nagy Homér,¹
Nem láttok hősoket elesni a honért.

Hagyjuk a hősoket koszoruzott tollnak,
Kit a bölcs ítészek Parnasszusra² tolnak.
Lantomnak húrjait pöngetve szerényen,
Hagyom a hirt másnak, hadd zavarják, – én nem!

Tanulót éneklek, hátulsót a padon,
– Merészség kell ehhez, magam sem tagadom –
Pista néven hívták; ismertető jele,
Hogy a könyve mindig számárfüllel tele.

Írása rendetlen, annyi disznó rajta...
– Közbe legyen mondva, a kövérebb fajta. –
Tanulni, ha kellett: még a könyvét szidta,
S szemére fátyol ült, mint a sűrű szita.

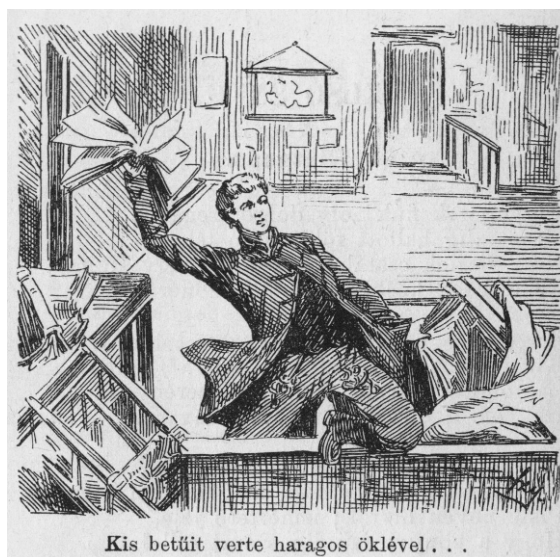
Kis betűit verte haragos öklével,
Mintha veszekednék apja hat ökrével,
S az ártatlan betűk parányi testére,
Ökölcspásait olvasatlan mérte.

Hejh! ha hátok volna, sok lenne rajt' a kék,
Szerencse, hogy őket feketére festék;
Szerencse, hogy helyből egyik sem mozdulhat,
Mert akkor lenne ám egyszer a hadd-el-hadd!

Igy ment ez Pistánál napról-napra mindég,
Tanítói s apja mindhiába inték.
Akár falra hánnyák marokkal a borsót,
Vagy kútba mártssanak feneketlen korsót.

Nem volt oly tudomány, a mit Pista kedvelt,
A mit bevett volna örömmel és kedvvel.
E dolognak aztán szomorú lett vége,
Iskolában mindig hátul volt a széke.

Fönn is marasztották s a maga csúfjára,
Ebédelni ekkor „Nap bácsi”-hoz jára.
Sóhajtás volt vize, levegő jó tállal,
Mit a vendéglős úr itt eléje tálal.

¹ Homér. A görögök nagyíró költője, a ki a nagy trójai háborút énekelte meg.

² Parnasszus. Hegy Görögországban, a költészet istenasszonyának szentelve, a hol a költők a dicsőségért versenyeztek. „Parnasszusra” tolni hát annyit tesz, mint hírnévre emelni.

Csakhogy ez ételtől nem lakott jól, szegény,
Jobb lett volna otthon jó lekváros lepény.
Mikor haza került öreg este bajjal,
Csordultig volt szája sok keserű jajjal.

A feje is szédült, kiszáradt a torka,
Mint kenetlen kerék, gyomra ugy nyikorga.
Ledobta kezéből azt a kinzó könyvet;
Miért csalt szemébe annyi forró könnyet?

Keserűségében – bármilyen különös,
Ha haza ballagott, mint valami bűnös, –
Félrevonult s leült keresetlen zugba,
Két kezét tétlenül zsebeibe dugva.

Igy történt ez ma is. Elvonul hát félre,
Mintha szülőivel találkozni félne.
Hejh! a rossz tanulót üldözi a szegény,
Nyomában árnyéka, akárhova mégyen.

Töprengedik mégis... s kiveti a gombján:
Menjen-e ne menjen? – egyre mondogatván –
Engedelmet kérni s megállni emberül,
Hogy eztán jól tanul, akármibe kerül.

Könnyű az ígért, de üres szó marad,
Ha meg nem érleli tetté az akarat.
Hisz a legjobb föld is megvonja az áldást,
Mihelyt a földműves vasekéje rozsdás.

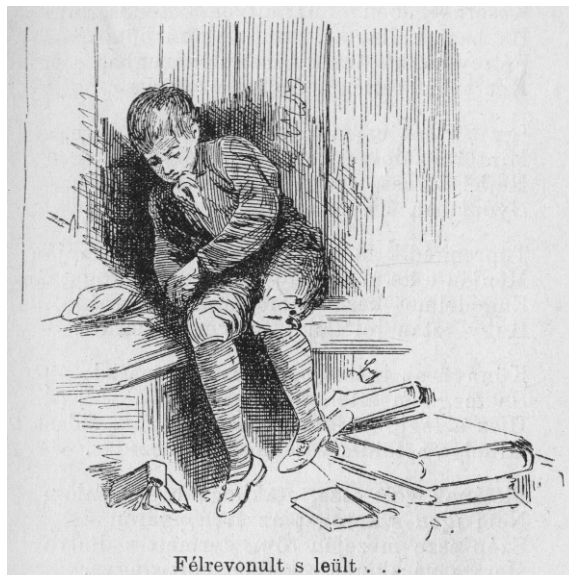
Pistának volt esze, csakhogy a szorgalom
Nem igen szántogat az árva ugaron.
Szép esze mezején tövis termett s dudva,
Mert a vasakarat rejtekbe volt dugva.

Menjen vagy ne menjen? kérdés kérdésre jó,
Oda dőlt a tanács; elkésett az eső...
Ebédje úgy sem lesz, mert ilyenkor mindig,
Az ő szokott helyén vén czicza a vendég.

Piczi bors is erős;... *dacz* is ilyen gyerek,
Korhely tanulóval kötekedni szeret.
Pista húz rövidet;... megnehezül szeme,
Országába viszi az **Álom** szelleme.

Gyönyörű ország ez! tündérek laknak itt,
Levéve válladról, az élet gondjait.
Vak koldus király lesz s aranycsengős ménen,
Büszkén lovagolva gyémántmezőn mégyen. –

Éhező gyermeket asztal mellé ültet,
Kinálva hordozván finom libasültet,
A rossz tanuló is első székbe kerül,
Minden felelete pompásan sikerül.

Pistával is így tett az Álom tündére,
Mihelyt nemsokára országába ér.
Ámult is a fiú... mennyi ezüst étszer!
Leült a tál mellé, nem mondatta kétszer.

Evett is az öcsénk egész megunásig,
S ebéd után aztán oly nagyokat ásít,
Hogyha felbőszülne valami vad orkán,
Jó nagy cseléd kenyér berepülne torkán.

Föl akarna kelni... hátraesik tüstént,
Nem is álmodhatja, hogy vele mi történt?
Keresné a tündért a megszeppent koma,
De hát annak sehol nem látszik a nyoma.

Tündér, asztal, étszer mind elillant onnan,
S helyettük előtte sűrű füstgomoly van.
Széke lebeg rajta s jobbra balra inog,
Bizton ülni azon nem is tréfadolog.

Álom tündérkéi gondolattal kenik,
Agyunk műhelyében gőzkocsink kerekít,
Gyorsan száguld rajta a játszi képzelet,
Hogy azzal versenyre távirda sem kelhet.

Láttatok-e ősszel fényes csillaghullást?
Mikor rongyos bele az a cifra palást.
De álmunk kocsija még gyorsabban vágdat,
Nem tűrve útjában semmiféle gátat.

E kocsin járótól nem kéri a jegyét;
Beutazhat ingyen akár száz vármegyét.
Fölrándul a holdba, onnan fényes várba,
Melynek vaskapuja, ébren be van zárva.

E kocsin járt Pista... a mint széke mozog,
Majd elkezd repülni, akár lomha tuzok.
Mi Isten csodája?! Kitől is kérdezze?
Mint lejárt órának megállott az esze.

Hát még mikor érzi, hogy mindjobban nyargal,
Elfogyott türelme s reszkető haraggal
Kiáltott rá vadul: „megállj már te barom!
Kóbor menykövekbe vágódik a karom.”

Még jobban megijjed s csaknem kővé válik,
Mikor a csillagok fölérnek válláig.
Oda se' néz előbb rá se' tekint sokra,
Bele-kukkant aztán egybe, csakúgy lopva.

Gyönyörű kastélyt lát. Ezer fényes ablak!...
De nagy urak azok, akik itten laknak.
Egyet gondolt Pista. Nem bánná ha oda,
Ragadná őt gyorsan iramodó lova. –

Szivesen koldulna házról házra járván,
Arannyal ezüsttel kikövezett járdán.
Jól megrakná zsebét, kalapját is tele,
S léghajón a földre hintázva szállna le.

De nagy úr is lenne! élne herczeg módra,
Ha ruhája szakad: bársony jutna foltra.
S a mi őt a földön sokszor agyon kinzá,
A könyvet eztán az okosokra bizná.

Csakhogy mikor újra a csillagba benéz,
Észreveszi rögtön, hogy bejutni nehéz,
Malomkeréknél is sebesebben forog,
Belekapaszkodni óriási dolog.

Töri rajta fejét, egymásután tervel,
De bizony megbukik mindenféle tervvel,
Csak már egyszer olyan csillag jőne sorba,
Fényes karimáján lenne egy kis csorba!

Az se olyan lenne, mint a fent borotva,
Hogy ráugorhatnék két kezénél fogva.
Csak egy kis bátorság! oda jut el mindjárt,
Hol a világrázó Napóleon sem járt.

Ámde az ügyesen kiforralt tervezet
Csak színes buborék, ha célhoz nem vezet.
Várni kell hát, várni csendes türelemmel,
Mig össze nem akad ily forgó elemmel. –

Kedvezett a végzet, mert vad lova végre,
Csipkézett bolygóhoz tajtékozva ére.
Szerencsére fölhágy a pokoli tüzze,
Lassítván lépteit a csillaghoz közel.

Pista szíve dobog, kis ujjá is lüktet:
Vajjon sikerül-e a huszáros csinytett?
Mert ha csúfot látna bezzeg pórul járna,
Nincsen feje alatt tollal tömött párna.

„A ki nem mer, nem nyer!”... leoldja a szíjját,
– Mert a nadrágtartót magyarul így hívják –
Hurokra kapcsolja – hej szorul a kapcza! –
Hogy ezt a csillagnak hegyébe akassza.

Odaért már a szék... kézben van a szíjja,
Nem vágy prédájára oly mohón a héjja,
A mint lesben várja, hogy a csorba sarok
Ágasbogas végén lehessen a hurok.

Még egyet kanyarul s előtte a sziget
Kies mezejéről boldogság integet.
Hál’ Istennek! a szók egyenest arra tart,
Hol *szél* úrfi himbál egy kiálló sudart.

Rálöki a hurkot, megkapva hirtelen,
Másik pillanatban ott csüng a kötelen,
A szél sem tréfál ám, megcsóválja rútul;
Százat tennék egyre: a mélységbe zúdul.

Le is esett volna, de egy bösz fergeteg
Széles jó kedvében forgó szél kergetett.
Karjai hőünket tenyerükbe kapták,
S a csillagba dobták, mint gyerek a lapdát.

Szédült is a feje, mikor alázuhant,
Pedig olyan finom s puha volt itt a hant:
Mintha a láb selymes, lágy pázsiton járna,
Mint az álmos fejnek édes, puha párna.

Fölcsudván végre, portól törli szemét,
Csudálkozva nézi, hogy ez a sok szemét
Mind tiszta szinarany az utolsó szemig;
Kár hogy az emberek vékával nem szedik.

Ha tudnák, hogy itten ennyi arany terem,
Kiürülne otthon minden buzaverem.
S búza helyett, tudom, öreg, ifjú s gyermek,
Porral töltenék meg a kiürült vermet.

Földi lény azonban nem járt e vidéken,
Vagy ha járt is, bizony valamikor régen.
Mert a szép aranypor úgy hevert itt szerte,
A mint azt a vihar kénye-kedve verte.

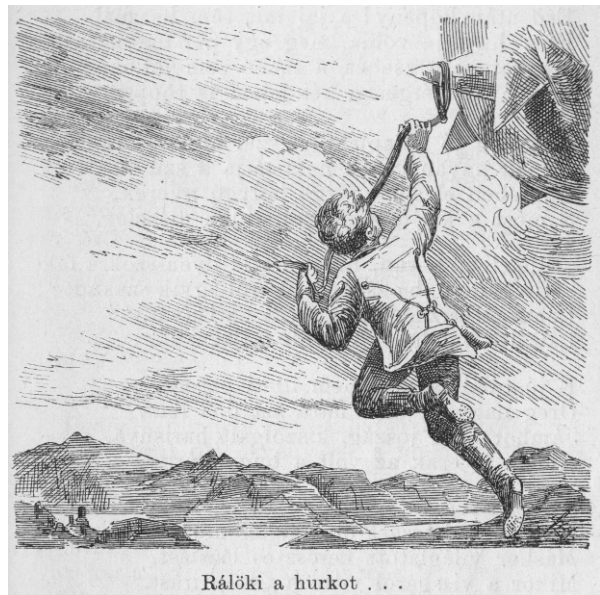
Hihetőleg ő volt s nem is akad párja,
Ki e drága földet először bejárja,
Meg is látja hasznát, gyűjti majd a kincset,
Aranyból verettet házán fa-kilincset.

Kristálypalotát vesz; ezüst lesz a rácsa,
Asztalán mindennap tepertős pogácsa,
Aranyos dolmányán bő sujtás lesz varrva,
Hetenkint új csizmát készíthet a varga.

Ember legyen talpán, ki leirná sorra,
Mi Pista agyában egymást váltva forra.
Annyi ezerfélét összevissza képzel,
Sejteni se tudnók tiszta józan észszel.

„Föl kellene kelni! gondolja a gyerek,
Hátha erre holmi csószféle ögyeleg?
Kérne tőle zsákot, vagy kosarat kölcsön,
Mert még nincsen pénze, hogy ilyenre költsön.

Mástól kérjen zsákot? no még az a furcsa!
Tán hogy ország-világ sült bolondnak tartsa;
Fizet, mint a köles, aranyporral fizet,
Vehet azért zsákot, akár tízszer tizet.

Tele tömné zsebét!... s im' eszébe ötlík,
Hogy mindegyik zsebében kandikál vagy öt lík.
Mért nem hallgatott rá, mit jó anyja mondott?
Hogy a gondatlanság szüli a jajt s gondot.

Eső után köpeny! a jaj mit sem használ,
Hisz' ha túje volna, meg egy pár czérnaszál,
Megvarrná a zsebét, a szabó sem jobban!...
S lábával mérgesen két izben is toppan.

Hát még jó kalapját?!.. szél lopta el innét,
Annak ugyan többé nem látja a színét,
Röptében elcsípte fürgé bolygó gyerek,
S most a kis üstökös fejbúbján díszeleg.

„Éljen! meg van, nincs baj!” ilyen szókra fakadt,
„Mit bánom, ha zsebem egyről egyik szakadt?!..”
Lehuzza csizmáját, aztán a harisnyát.
Láttál-e valaha ügyesebb tarisznyát?

E jó találmányért nem illeti patent,
Öreg nagyanyjánál látta azt oda lent.
Jámbor öreg jószág, kiszolgált harisnya,
Annak is csak az volt a bugyellárisa.

Abból adogatott egy-egy nagy, iromba
Régi öreg húszast öreg alkalomba,
Máskor világlátott keresztes lázsiást,
Mikor a vizsgáról vitte a „szép írást.”

Most vizsga se', s imé – ámul a kis útas, –
Özönnel *aranyból*, mellette a húszas,
Megtölti a zsákot, míg föle kicsordul,
Csizmáját is törli a rászállott portul.

Merre tartson már most? ez a dolog borsa.
Nem bízik magába: hagyja a vak sorsra.
Jobb kezét feltartja, balja zsebben marad...
S *szembehunyna* kérdi: melyik keze szabad?

Töri rajta fejét, sandalít is félig,
– Meggondolja mégis, hogy csálni nem illik. –
Behunyja a szemét... s akadozva mondja:
„Jobbom van feltartva,” talán jól gondolja.

Szeg fejére ütött. Sikerült a próba,
Mintha ki lett volna számítva apróra,
Vén cigányasszony sem vetné ki azt szebben:
Melyik keze volt fenn, melyike a zsebben?

„Jobbra kell hát menni!” így inti a végzet,
S a mit az felölünk vaktában elvégzett,
Bele kell törödnünk birka-türelemmel,
Még úgy is ha vállunk nehéz jármot emel.

Hát ha még aranyat! mint ez új föld hőse,
Illő, hogy az ember tanácsát kövesse.
Követte is bölcsen. Jobbra vált ösvényen,
Nehogy elfáradjon, fűtyörészve mégyen.

Ejnye! de elvetém a kalapácsnyelem!
– Pedig a fillentés nem szokott kenyerem –
Nem volt biz ott ösvény, – a mi igaz, igaz
Feje sem látszott ki, annyi itt a giz-gaz.

Majd beljebb hatolván, keresztül és kasul
Ingó-bingó cserje mindegyre sokasul.
Száz karja van egynek, tövise a fegyver.
Legény a javából, a kit az meg nem ver!

Pistának fegyvere csak is a tiz újja,
Lába segít rajta, ha keze megúnja,
Tövises bokrokat ügyesen letörve,
Most egyenest törtet, majd meg ismét körbe.

Mint repedt fazékból, a talált nyilásnak
Kapun a cseppek gyöngyözve kimásznak:
Ugy veri homlokát a hideg verejték,
Bajvivása s harcza csaknem lázba ejték.

Kétszer is, négyszer is egy-egy bokor gajja,
Válláról kis zsákját magával ragadja,
Csakhogy el nem szakadt, – jó pamut volt szála, –
Fölveté nagybüszkén ismét a vállára.

Kicsike volt Dávid, Góliáth óriás,
Ilyennek nevezi őket a szentírás –
Kicsi volt Pista is, mondhatnám, hogy törpe,
De nyomott ám annyit, mint egy „mázsás körte.”

Bátorsága megnőtt, árnyék módra este,
Megnyult akkorára, mint kétszer a teste.
Akármilyen szúrós a tövisnek éle,
Neki gyürkölözve megbirkózik véle.

Bele tölt két óra, nem hazudok, több is,
Mikorára utján elmaradt a tövis.
Még csak két lépés kell s eléri a csúcsot,
Hová bár nehezen, mégis csak fölkúszott.

A hogyan pihegget ölyvtől üzött madár,
Bokrából felvert nyúl, ha szimatol agár:
Ugy megszeppent Pista, a mint találomra,
Ügygyel-bajjal felért e magos halomra.

Hátra tántorodnék, lezúdulna holtan,
Ha úgy nem járt volna, mint Lóth neje hajdan;
Úgy meredt a tetőn, akár egy sóbálvány,
Esni sincs ereje, mozdulatlan állván.

Mitől ijedt úgy meg? majd később elmondom,
Várjatok egy kissé, sokféle a gondom.
Serczegő pennám is, úgy érzem elfáradt;
Sok tintát ivott meg, talán meg is árthat.

MÁSODIK ÉNEK

Megérkezés

Ha nyájas olvasóm, nem fáradtál el még,
Kipihent tollammal újra utra kelnék.
Rég ott hagytuk Pistát, egymagát a hegyen,
Illő, hogy ezentul ne magában legyen.

Kicsi szárnyas tollam! bogárszemed jól lát,
Szaporázd a lépést, ereszttem a zablát.
Utána csak gyorsan! hamar ki a gátra,
Fekete betűket hagyj nyomodban hátra!

Hipp! hopp! alig lehet számlálni egy-kettőt,
Eléri szélgyorsan a magas hegytetőt.
Ott áll Pista mégis, mint feneklett ladik,
Nem mozdul helyéről mind e pillanatig.

Szeme félig hunyva, szája fülig tátva,
Akár széles öblü, tárva feledt láda.
A két markát pedig úgy összekulcsolja,
Kijárást sem lelne az ott rekedt bolha.

Még az imént, szegény, azt gondolta váltig,
Hogy belőle otthon arany-ember válik.
Lesz annyi gyémántja, mint mezőn a fűszál,
A mennyi harmatcsepp arra az égből száll.

S ime! szép reménye úgy tönkre van téve:
Mint vihartól bontott s elhajított kéve,
Minek a magvából mit se lát a gazda,
Elhullott, szétzüllött szerteszét a gazba.

Ha picziny egérke nagy éhséget érez,
Lábujjhegyen kullog a tele szekrényhez,
A hol bőven várja szalonna, írósvaj,
Hogy im válogasson közülök a tolvaj.

Csakhogy dehogy ér rá, dehogy ér az árva!
Szörnyü macska-torok előtte kitárva!
Futni sincs ideje, megdermed a vére,
S fogadom, babszem sem maradt a zsebébe:

Ez a szegény állat, – akárki meglássa –
Mesénk kis hősének szakasztott képmása.
A hogy a cziczától kis egérke remeg:
Pistánkat épen ily borzadály lepte meg.

Mert a mint tekintett a hegyről szerteszét,
Csak egy hajszálon mult s majd elveszté esztét.
Alatta tenger volt, rémséges fekete,
Mihez a napsugár közel sem férhete.

Tenger hátán úszott sok ezernyi csónak,
Látta sötét árnyát óriás hajónak.
Lihegve nyikorgott a duzzadt vitorla,
Síró nyöszörgése elhallatszott távolra...

Mintha sirból kelne a sok ezer halott,
S gyászleplet öltve fel kísértene amott:
Ugy rémlett előtte ez az egész látvány,
A nyöszörgést hallva s a vitorlát látván.

E tájékról gyorsan távolabbra nézett
S eltűnt szeme elől a rémes ígélet.
Láthatta messziről azt a magas partot,
A hová egyenest minden hajó tartott.

A sziget hosszában erős kőfal látszott,
Hullám járta vígan körülte a tánczot.
A kőfalon belől tornyos várost láta.
Ijedtében újra borsózott a háta.

Oda néz merően, erősen figyelve,
Egyre növekedik rettentő félelme,
Mert e nagy városban minden házra, falra,
Aranyos kötésű *könyvfedél* van rakva.

Még az a kőfal is, mely ott a part megett,
Égbe nyulva bonta haragos felleget,
Ugy rémlett, mintha egy nagy könyvfedél lenne
S kisebb könyvfedelek terméskövek benne.

Ha vállán aranya hitvány porrá válnék,
Sásat termő rétté változnék a tájék:
Korántsem idézne oly változást elő,
Mitől úgy borzadna e bátor vakmerő.

De ha a könyv és ő ketten együtt vannak;
Nincsen maradása vagy neki vagy annak;
Nem volt még közöttök olyan rövid béke,
A minek pörpatvar ne lett volna vége.

S ime mostan mégis oly városhoz ért el,
Melynek minden háza rakva könyvfedéllel.
Életében soha nem látott még ilyet!
Lehet-e csodálni, ha szörnyen megijedt?..

Meddig tart félelme?... csak egy pillantásig,
Addig se... csak addig, míg egy nagyot ásít,
Szíve már is helyén s azon töprenkedik:
Mint mehessen tovább, ha már fölért eddig?..

Azt, hogy vissza nem megy, bizonyosan tudja,
Lenne bár nehezebb kétszerte az útja.
Tengerre fog szállni. Lesz ott elég csolnak,
Beszegődik egyhez evező matrónak.

A városba érvén, az lesz első dolga,
Hogy bekopogtasson a legelső boltba,
Zsákot kell ott venni, léghajót is talál,
Min drága kincsével a földre vissza száll.

Kifőzve hát a terv, megvolna a szándék,
Bármely hadvezérnek érdemére válnék,
De a terv tett hijján zápon ülő kotló,
Aczéllal, kovával ki nem ütött tapló.

Pista is tudta ezt. Neki vág hát ismét,
Hogy ujult erővel menjen tovább innét.
Ámde úgy találja, nem mozdulhat lába...
Emelné, mozgatná, csakhogymind hiába!

Még sem boszankodik, mert belátja tüstént,
Hogy ez az egész baj, mitől s miért történt?
– A sok magyarázat ide felesleges:
Mágneseből volt a hegy,... csizmája vasszeges.

Kirántja a lábát, hogy bátran szaladjon,
De ekkor sem érzi magát még szabadon.
Mert a hegy oldala sima mint az üveg,
Lejtője meredek akár cukorsüveg. –

Lecsúszszék? Nem biz' ő! hisz a hegynek alját,
Ahogy látni véli, zúgó habok nyalják,
Ha gömböcz módjára a hegyről legördül,
Czápa kaphatná be szőröstül-bőröstül.

Szerencsére közel, – rögtön felismerte –
Nagy vaskő-tömegek heverésztek szerte,
Három vagy négy rakást rögtön fel is ölel
S a lejtőre dobja iszonyú erővel.

És csodák csodája! mindegyik vasdarab,
A hova lezuhant, azon helyen marad.
Nincs olyan kalapács, mely azt úgy beverje,
A mint odahuzza a lejtő deleje.

Kő kő után esik. Fárasztó a munka.
Hiába fárasztó, de ő meg nem unta.
Valahányszor egy kő csörömpölve gördül,
Rá a hegy viszhangja dübörögve dördül.

Dehogytelt el, dehogy, egy magyar félóra,
Most már maga ugrott a szilárd hágcsóra.
Alább alább szökelt, óvatosan lépve
A tengert borító sötétszürke éjbe.

Lejjebb-lejjebb szállva, hiába néz széjjel,
Nem láthat semmit sem, sűrűbb lesz az éjjel.
Csak úgy találomra keresi a lépcsőt,
Alig várja, hogy már elérje a végsőt.

S a lejtőre dobja iszonyú erővel.

A hullámcsapdosást közeledni hallja,
Sejti, hogy közelebb a delejhegy alja,
Macska módra kúszik sebesen előre,
S ügygyel bajjal eljut az utolsó kőre.

Szeme szokta-e meg a nagy sötétséget?
Vagy talán a csillag fényesebben égett?
Látja világosan, kiveheti tisztán,
Hogy nincsen egyedül e kietlen pusztán.

Mert épen mellette, a terméskő alatt,
Összezuzva feküdt egy hosszukás alak,
Kilógó ruháján mutatja a vérfolt,
Hogy e szegény ördög hihetőleg megholt.

Itt kóborolt talán ez a szerencsétlen?
Mikor a nagy vaskő oda esett épen.
„Miért állott alá? nem hitta őt senki.”
Kicsiny kalandorunk magát ekkép menti.

Menekülni kell hát, szabadulni innét!
Mert ha nyakon csipik, bitófára vinnék.
Ha föléleszthetné, sokat adna érte;
Oda ment a kőhöz s köröskörül mérte.

Neki fohászkodik, felgyűri az ingét,
Kiszalaszt a száján egy-két teringettét.
Neki ront a kőnek; emeli erősen.
Nem enged az semmit, de nem enged ő sem.

Ám nagy fáradsága még sem volt hiába,
Valahogy kicsusszant áldozata lába.
A fiu ezt látva, oda ugrott rögtön,
Nem hitta, csak húzta, hogy kifelé jöjjön.

Nem bajlódott soká. Kevés idő múlva,
Ott hevert előtte a szétzúzott hulla,
S hogy elvesztét soha ne is sejtse senki:
Legjobb lesz, gondolá, a tengerbe vetni.

A mint fölemeli, hogy a vízbe vesse,
Ripegett-ropogott szegénynek a teste.
Közelebbről nézi. Örömében éled:
Hál' Isten! nem esett áldozatul élet!

Olyan papiros váz hevert lábainál,
Minő a bolt előtt divatbábnak kinn áll.
Papiros volt feje, keze, lába, füle.
Most az egyszer ezzel csakugyan felsüle.

Tetőtől talpáig mindenütt papiros,
Emitt fehér, ott zöld, másutt megint piros.
S a mit az imént még hitt vala vérfoltnak,
A báb ruhájának piros színe volt csak.

Meglátja arczképét eltalálva hiven.

Irgeti, forgatja és mind jobban látja,
Csak olyan papir az, mint a kemény hártya.
Belől egész üres, mert a nyílt sebeken
A szél szalad ki s be iszonyú sebesen.

Ott akarta hagyni, mikor a kezében
Észrevesz egy papírt, összehajtva szépen.
Kiveszi, felbontja s a kibontott iven,
Meglátja arczképét, eltalálva hiven.

„Ez már boszorkányság! ez meg itt az ördög!”
Kiáltott fel szegény s azután így dörmög:
„Rá akartál szedni, pokolnak szülötte!
Szerencsére a kő szemed kiütötte.”

Ezután kutatja, benyúl a zsebébe,
Talál egy levelet borítékba téve.
S a mint ezt olvassa, sem állhat sem ülhet,
Hátratántorítja halálos rémület.

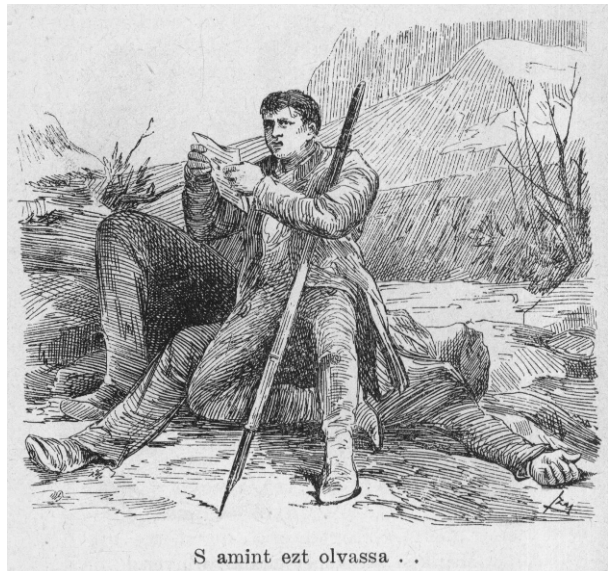
A levél rövid volt. Öreg deák írta,
Hajszálvonásain alig látszik tinta.
Pista e levelet bevágta könyvnélkül,
Én meg ide jegyzem örökös emlékül.

„Kedvelt hivünk, nagy I, ne nézd, hogy hány óra,
Ne késlekedj soká, ülj gyorsan hajóra.
Palotánk tornyáról őreink kinézve,
Még eddig hallatlan dolgot vettek észre.
A delej-hegy csucsán valami szörnyeteg,
A sima oldalon vaskövet görgetett,
A föld is rázkódik: nagy köztünk a zavar,
Nem is álmodhatjuk, hogy a szörny mit akar?
Utána kell lesni s elfogni őt rögtön,
Készen már számára a legmélyebb börtön.
Ha nem követ önként, szembeszállhatsz véle,
Tudja a hatvágást aczélpennád éle.”

Meg volt pecsételve mint akármely irat,
Mit hatalmas király hivatalból irat.
A levél legalján ez a pár szó áll:
Mi nagy Á, a betük koronás-királya.

Megszédült a gyerek, de csak eleinte,
A mint a levélre futólag tekintte.
Ki hősileg küzdött annyi ezer vészszel,
Annak bátorsága nem egykönnyen vész el.

Ugyan miért félne? Régi tapasztalat:
Hogy a szerencse is bátrak nyomán halad.
Bátorság, szerencse s hozzá pihent elme...
Hol van az a nagy baj, mit ez le nem verne?

„Bátorság! ne hagyj el, szerencse jöjj velem,
Rád hadd támaszkodjam törhetlen türelem;
Te pedig pihent ész, olyan tervet csinálj,
Hogy el ne csiphessen a bős betű-király.”

Igy beszél a fiu, homlokán a keze,
Hogyha eszme jőne; azt ki ne ereszsze.
Mint kasban a méhraj, sür-forr sok száz ötlet,
Csak egy jó kerülne nem kívánna többet.

Elöl tűz, hátul víz, elvész okvetlenül,
Akár visszamegyen, akár itt tétlen ül,
Előtte végtelen nagy tenger terül el,
Azontul egy város, óriás betűkkel.

Rácsap homlokára. Kisütötte talán,
Mimódon segíthet veszedelmes baján?
Gyorsan, mint a villám, fölcsillan az eszme,
Sajnálná rettentőn, ha ez kárba veszne!

Ott fekszik a nagy I, az iszonyú sebbel,
Hátha belebújik, – gondolá nagy sebbel –
Rá nem ismer senki, utazgathat bátran,
Hivatalt is nyerhet a királyi várban.

Oda ül melléje, hallgatja, hogy él-e?
Most már nem akarna durván bánni véle.
Föltárja a sebet, jól vigyázva belép,
Billegeti magát hol hátra, hol elébb.

Az üres burokba kis termete befért;
S hogy ki ne porolják az I-en ejtett sebert;
Kitalálta módját, végig begombolván
A bokáját verő, piros-papirdolmányt.

Mikor ez is megvan, kirántja a kardot,
A mit eddig ő csak aczéltollnak tartott.
Saját szép ruháját rongygyá vágja össze,
Hogy kardja hegyére zászló gyanánt tűzze.

Azt a harisnyából készült két kis zsákot
Egy gödörbe dobja, mit hirtelen ásott.
Igy az I bőrébe bujva el egészen,
Ment a partra, hogy ott hajó után nézzen.

Száz lépésre tőle, tenger hátán hanyva,
Látszott a hajónak ringó alkotmánya.
Neki-neki rontván hullámok és szelek,
Mintha boros lenne, olyformán szédeleg.

Ezt már föl sem veszi, ettől meg sem ijed,
Gyorsított léptekkel arra felé siet,
De mikor parthoz ér nagy lélekszakadva,
Nincsen a hajónak se hire se hamva.

Az alkotmány ott áll, de nem ringó hinta,
Hova csalfa sorsa mosolyogva hívta.
Se hajó, se csónak, még csak nem is sajka!
Nagy fakalamáris!... fehér ludtoll rajta.

Vitorlája ludtoll, plajbász az árbocza,
Ki sem számíthatná: hány méter a hossza?
Azt is meg lehetett a partról látnia,
Hogy egész odáig nyúlik egy lénia.

Minő kalamáris! miben a porzó áll,
Kétszerte is nagyobb tiz akós hordónál.
Tentatartója meg lenne tán akkora,
– Hogyha jól megmérné, – mint a nagy oskola.

A tenta – s portartót körülfogó korlát
Tartotta szilárdan a lengő vitorlát,
Melynek fehér szárnyán kékmezős czímerbe,
A nagy I aranyból volt szépen kiverve.

„Ha az I czimere, ami ott fenn ragyog,
Akkor ez alkotmány gazdája én vagyok.
Ha ezen jött ide, bőrét rája bizva,
Most az ő bőrében én megyek majd vissza!”

E kis mondókája ugy neki tüzeli,
Mintha szegény feje borral lenne teli,
S bár nem is sejtethi: titkos jövő mit hoz,
Katonásan siet a lénia hidhoz.

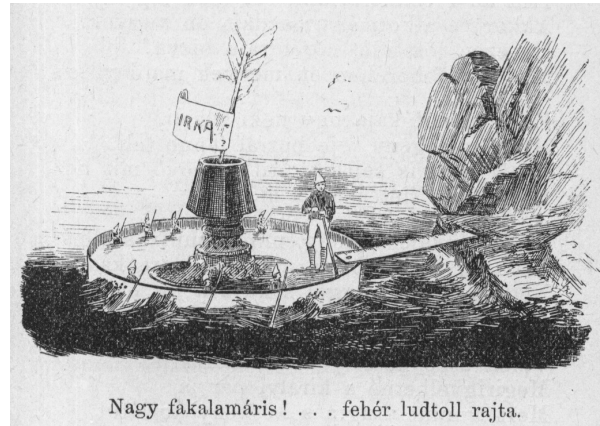
Rá is lép, de hajlong, mint könnyű szalmaszál,
Lába egyszer jobbra, másszor balra kaszál.
Négykézlábra guggol s kúszva jut el oda,
A hol rengve ringott a vizi-palota.

Vizen uszó kastély ez a kalamáris,
Megirigyelhetné a királyi pár is,
Mert a mint átugrá a keskeny korlátot,
Mindenütt arannyal himzett bútort látott.

Nem is haboz soká. Mindjárt jobbkéz felől,
Azt se kérde: „szabad?” heverészni ledől.
Szeretne aludni, de nem jó meg álma,
Elüzi szeméről a pokoli lárma.

A hullám tánczot jár, a szél egyre fujja,
Hisz e muzsikusnak nem fárad el ujja, –
Egymás jó kedvéért huznak olyan nótát,
A mihez Liszt mester³ sem irhatna kótát.

A mint boszankodik, megnyílik egy terem,
S előtte egy egész kicsiny sereg terem.
Apró kis emberkék, számra mintegy hatvan,
Fektéből a fiu hirtelen felpattan.

Nagy fakalamáris! . . . fehér ludtoll rajta.

³ Liszt Ferencz, magyar származásu, világhírű zeneszerző.

„Mit akartok itt ti, apró gézenguzok,
Ha nem takarodtok, mindjárt rátok húzok.”
Igy kiáltott Pista s kitörvén haragja,
Az első fölkapja, hogy ketté harapja.

Kezében a szegény törpécske reszketett,
A többi ezalatt térdre ereszkedett.
„Kegyelem, vezérünk! eszedben mi forog?”
Sipítá egyszerre mind a hatvan torok.

Látván őket hősünk térdre ereszkedve,
A nagy vérengzéstől mindjárt elment kedve.
Hiszen ha megöli s így törne vesztőkre,
Ő is csúful járhat; itt reked örökre.

„Vezérnek gondolnak; parancsolok nekik,
Ők is rutul járnak, ha kedvem megszegik.
Szépen bánok velök s ha segíteni fognak,
Nyomára jöhetnek rettentő titoknak.”

Elgondolva ezt így, merészen néze szét,
S nyájas ölelésre kiterjesztve kezét,
A markában levő kis törpét letéve,
Ilyenformán hangzott vezéri beszéde:

„Kicsi hős vitézek! megvolt a viadal,
Zengjen ajkatokon szép, győzedelmi dal.
Megöltem az embert, a ki hozzánk betört,
Nézzétek! vérébe fűrösztem meg e tört.
Ámde nagy baj történt: mert úgy veszem észre,
A harcz küzdelmében köd borult az észre.
Egész mult életem olyan mint az álom,
Köztetek magamat sehogysem találom.
A ki segít rajtam s visszahozza eszem,
Nagy I-re esküszöm, főhadnaggyá teszem.”

Ekkor elhallgatott s lehorgasztott fővel,
Álmot színlel csalfán s egy karszékre dől el,
Mint az ügyes vadász, kuporodva lesbe,
Mit hoz szerencséje? óvatosan leste.

A piczike kis had ott sír-rí körülte,
A szemét mindegyik véresre törülte,
„Jaj nekünk, jó vezér!” kiáltozzák sirva, –
„Ha te meghalsz, mi is követünk a sirba.”

„Megálljatok fiuk!” szólal meg az egyik, –
„Vezérünk szemére álom nehezedik,
Talán halál álma? és ha meghal egyszer,
A mi fölébressze, nincs oly csoda-gyógyszer!”

„Gyorsan tettezh lássunk, ki óbégat, gyáva;
Ezeket nem tűrjük nagy I táborába,
Értünk vívott ő meg, győzelem a bére,
Tegyük meg hát mi is, a mire felkére.”

„A mint mondá: multja sűrű ködben vész el,
Nem gondolhat vissza éltére ép észszel,
Mindnyájunk óhaja szint’ az én óhajom:
Segíteni, ha lehet, e rettentő bajon?”

„Én tudnám a módját s megadom a választ,
Tartsa fel az ujját, a ki engem választ.”
Igy végzé beszédét. Pista csak ezt várta,
Látva, hogy inyére keverve a kártya.

A kis szónok ekkor a középre kiállt,
„Tégedet választunk!” minden torok kiált,
„Ha megszabadítnád a drága jó vezért:
Tegyen kapitánynyá, – folyamodunk ezért.”

A kis *i* e szóra, mint félgörbe donga,
Nyájasan előtte kétizben hajlonga,
Majd gyorsan szökellve, lábra, mellre, fülre.
Pista fülczimpáján mosolyogva ült le.

Innen bukfenczet vet s a daliás tornász
Nyomban oda pottyán, a hol a fül-tornác
Keskeny alagútján hangok seregelnék,
Aranyos óráin pirkadó reggelnek.

„De jó, hogy a fülön nincsen ablaktábla;
Egy kukkot sem szólna, ha azon belátna!”
Szólt az **I** bőrében hallgatódzó Pista,
Ki sorsát ezentul a betűkre bízta.

Néma csend lőn ott lenn, hogyha legyenek zúgnak
Legmélyebb rejtekén félreeső zugnak,
Azt is meghallaná e hűséges gárda,
Ura ébredését türelmesen várva.

Először a hadnagy törte meg a csendet,
Piczike szájával ezüsthangon csenget.
Köszörülte torkát, olyan dolgot beszélt,
A mi észre hozá a hamis fővezért.

De hogy miket beszólt: azt még titok zárja,
Másik énekünkben pattan fel a zárja.
De annyit megsugok titoktartás alatt,
Hogy az **I** bőrében Pistánk sokra haladt.

Pista fülczimpáján mosolyogva ült le.

HARMADIK ÉNEK

Az i meséje

Muzsám!⁴ kapd föl gyorsan az innepi ujjast,
Repedt hegedűdbe friss hangokat bujtass.
Rugjon ki a kedved, oly lakziba viszlek,
Hol még mosdásra is tentát vesznek víznek.

Ihatol mint szivacs; de hogy oda jussunk
S tentahörpintésre váltva legyen jussunk,
Szálljunk a hajóra, ott vár Pista minket
S az I üvegszemén tán felénk tekintget?

Esze ágába sincs; füle van most résen,
Jól odaillesztve ép a fültörésen,
Hová a kis hadnagy, mint hős az erődbe,
Fészkelte be magát, jó helyre verődve.

Fontoskodó arczczal; akár ha kezébe
Egész birodalom sorsa volna téve,
Kidüleszti mellét, fölemelve ujja,
Aztán mondókáját csengő hangon fujja:

„Régi példabeszéd nagy igazán mondja:
Üres kamarának bolond az asszonya,
Ez a példabeszéd teljesült ma rajtad,
Meghigúlt az agyad, ezért néma ajkad.

„Elfeledél multat, nem tudod a jelent,
Ah! ez világosan elmehiányt jelent,
Pedig ha szép eszed égő lángja hamvad,
Elvész a földön is óriás hatalmad.

„Földön járó ember, hogyha te meghalnál, –
Kevéssel lenne több vízben élő halnál,
Mert I betű nélkül, oly igaz mint élek,
Alig beszélhetne testben lakó lélek.

„Mikor a jó Isten először földön járt
Kedvében teremté az első emberpárt;
Ugyanekkor jött el hozzánk is küldötte,
Személyes parancscsal önmaga küldötte.

A követ így szólott, leoldva az övét:
„Kedves kis betüim, én a földről jövék,
Im itt az övemben a pecsétes levél;
Én most elhallgatok, helyettem az beszél!”

„Ezzel a levelet kibontván átadta,
S mivel elfáradott, leült a pamlagra.
A nagy Á vette át s felolvasta mindjárt
Becsengetve rögtön, ki közülünk kinn járt.

---

⁴ *Muzsám*. Muzsáknak nevezték a görögöknél a szépművészeteknek, a tudományoknak istennőit.

„Ebben a levélben bőven ki volt fejtve,
Mi volt teremtőnknek mivelünk a terve?
Emberek agyába kell lehelni lelkünk!
Ez a főtartalom, a mit abban leltünk.

„Mivel a levelet peczkes **Á** vevé fel
S aztán a púpos **B**-é nézte görbe **C**-ével,
Kisütötték hárman: **Á** legyen a király,
Betűhonnak égben s földön lakóinál.

„Gögös **Á** két társát miniszterré tette,
S bár visszatetszést szült ez önkényes tette,
Meg kelle hódolnunk, mert nagy ur a muszáj;
Utánok lépdelve, mi tartjuk az uszályt.

„Nyáj előtt a csacsi kullog a legelőn,
A nagy **Á** sorunkban így czammog legelől,
Mi meg szelid birkák, nyeljük a port hátul,
Sok rugást szenvedvén a koronás **Á**-tul.

„De mit sopánkodom, üres panasz mind ez!
Mintha látnám ujjad, hallgatásra intesz.
Megyek a dologra, oda térek vissza,
A hol a követet **Á** király megbizza.

„Van-e nálad, kérdé, üres zacskó készen.
A mit földre vinnél hátadon vagy kézen?
Ebbe beleférne lelkünkől oly adag,
Mitől szóra kapnak az emberi vadak.

„Hangból áll a lelkünk, nem foglal el sok tért,
A kicsi zacskóba, mondhatom, jó sok fért.
Meg is töltötte azt, s mikor már tele lett,
Maga is mosolygott búsulásunk felett.

„A zacskót megtömvén, nem is szólt ám többet,
Szélgyorsan repülve érte el a földet,
A hol az Ur várta, és ekkor meghagyta,
Öntené a hangot az emberi agyba.

„S az ember, a porlény ez által lett remek,
Kitől a földszinén minden állat remeg.
Ember értelmének, ha beszéd s hang nincsen,
Nem lenne ereje, hogy magán segítsen.

„Hogy az ember: ember, mienk a főérdem,
Ez tiszta igazság, azt hiszem, jól értem.
Ha nem melegesznek lelkünknek lángjánál,
Életök nem egyéb beomlott bányánál.

„Beomlott bányában rejlik fényes ércz,
De ha föl nem ásod, ezzel még mit sem érsz,
A lángelmének is hang s beszéd ad éltet,
E nélkül rejtett kincs, porrá lesz s nem éltet.

„Beszéd és értelem szépen összeférnek,
Elösmerik egymást atyafi-testvérnek;
Mi pedig kis betűk, látva ott lent lelkünk,
E szép egyességben nagy örömet leltünk.

„Sokra megy az ember, beszéde és hangja,
Egész földuralmát a kezére hajtja.
Elhagyá barlangját s társaságot alkot,
Itt is főszerepre emelvén a hangot.

„Az ember porteste porból lévén gyurva,
Ismét oda tért meg egynehány év múlva,
Ámde a hang, – égnek öröksége lévén,
Nem szállhatott porba halandóság révén.

„Emberöltő dőlt ki; csontjuk mészsze mállott,
Ősapák sirdombján új sarjadék állott,
Őseiknek arczát, nevöket feledék.
Csak is beszédöket őrzi a nemzedék.

„Beszéd örökité, szájról szájra kelve,
Ha üdvöst teremtett az emberi elme,
Bölcsseknek igéit, vitéz hősök tettét,
Örökéletűvé kicsiny hangok tették.

„Láthatlan uralmunk a messze föld övén
Igy terjed lassacsán, mind nagyobbra növén.
De a hatalomért drágán adjuk a bért:
Szűk börtönben hordunk győzedelmi babért.

„Az ember a hanggal közös házban lakott
S hogy ez égi lélek látható alakot
Miként ölthetne föl: ezen törte esztét,
Tudván, hogy így lehet hű szolga a *beszéd*.

„A nagy terv sikerült, mert az ember végre
Lelkünk bezárását eszével fölérte;
Betűkbe szorítá, s megláthatá élve,
A mi eddig ajkán repült el a szélbe.

„Foglyok lettünk, igaz, rablánczokra fűzve,
Egyszer dobtak sárba, másszor meg a tűzbe;
De halhatlan lelkünk ereje egyre nőtt,
Császárok térdeltek kicsiny betűk előtt.

„Testünk megölhetik, de nincs olyan eszme,
A mi a fegyvertől vagy máglyán elveszne,
Ha eszme testté lesz, irássá az ihlet,
A dicsőség ezért csakis minket illet.

„Ha lelkünk betűkbe nem lenne bezárva,
De sok szép igazság veszett volna kárba!
Meghalna a népjog, békét védő törvény;
Zsarnokság tiporna, kar kar ellen törvén.

„Régmúlt története: jelen, jövő tükre,
Mire támaszkodnék, ha nem a betűkre?
A mit a vén idő sötét sirba temet,
Új életre hívjuk a porló tetemet.

„Bölcs Szólon⁵ rég meghalt, de hirneve fenn él;
Több példát idézek, nem állok meg ennél;
Termopil⁶ védőjét a feledés moha –
Mig mi betűk élünk – nem földi bé soha.

„Magyarok ősapja, ezüst-fürtű Álmos
Hirneve, mint régen, oly ragyogón áll most.
Honszerző Árpádnak, boszuló Etelnek
Évszámai soha, soha le nem telnek.

„Félhold⁷ ellensége, kitől félt az ozmán,⁸
Látható Hunyad is Budavára ormán,
Igazságos Mátyást, népe e hű atyját,
A késő kornak át apró betűk adják.

„Nem ösmerünk időt, nem tudjuk a távot,
Közöttünk ma-szült, a ki egyszer már volt.
Örökifjan marad, kit a betűk védnek,
Új életre kelnek ifju hősök s vének.

„Halott elevenné, jelenné lesz a múlt,
Előállhat ismét, a mi rég romba hullt,
Újon épült falán rég összedőlt várnak,
Fényes fegyverzetben hős daliák járnak.

„Ez is bokros érdem, pedig az még mi se.
– Városi miséhez falusi kis mise –
Dicsőségünk fénye, – Istené az áldás! –
Hogy a szép tudomány nálunk keres szállást.

„Miért a bölcs tudós éveken át viraszt,
Örökre megőrzi egy pár iv papir azt.
A betűk eszközlik, hogy a tudós kincsét,
A földnek népei sajátul tekintsék.

„Ciceró⁹ beszéde maiglan is oktat,
Átszállt ezerekre tőle a szónoklat.
Pythagorász tana, Plátó¹⁰ tudománya,
Általunk lehetett aknázható bánya.

---

⁵ *Solon*. A hajdani spártai köztársaságnak leghirnevesebb törvényhozója.

⁶ *Thermopyl*. Hegyszoros Görögországban, a hol Leonidas, spártai király 300 hős társával a persák őrias táborát feltartóztatva, elesett.

⁷ *Félhold*. A mohamedánok vallásos jelvénye, épen úgy, mint a keresztényeknél a kereszt.

⁸ *Ozmán*, a törököknek más elnevezésök.

⁹ *Ciceró*. Hires római szónok.

¹⁰ *Pythagorász*. *Plátó*. Hirneves tudósok az ókorban.

„Hogy az embernemzet magos fokra lépett,
Áldást áraszthat szét, teremti annyi szépet,
Betű abban eszköz, mi vagyunk a fáklya,
Melynek világánál hivatását látja.

„Hogy távirda-sodrony hálózza a földet,
Melyen a gondolat tündérszárnyat ölthet,
Mi segítjük elő, mert a drótba zárva,
Villám lök át rögtön távoli határra.

„Ennyi sok szép dolgot lelkünkkel vihet ki;
Ha mi sem szolgálók, nem segítné senki.
S mégis testünk tőle olyan sokat szenved,
A mi türelméből kihozná a szentet!

„Nem mondom el mindent, miként vernek-ütnek,
Mily szomorú sorsuk van lenni a betűknek,
Hajnaltól éjfélig szüntelen perelvén,
Száz kofa se tudná lepörgetni nyelvén.

„Csak azt hallgasd hát meg, a mi fájóbb panasz:
Kedvére döngethet mindenféle kamasz;
Földre szorult hangra rossz betűket aggat,
Bájos testvérünkre tentafoltot raggat.

„Városunk lenni a könyv s előttük az se szent,
Nem kimélve gyűrik s dobják reá a szenyt.
Kihuzgálják sorát, levelét kitepik,
Elromlik kezükben, mi másokat épít.

„És mikor tanulnak, minket ér a harag,
Hogy éretlen eszük mint rossz bicska farag,
Ledobnak a sárba, vagy ha nincs: a porba,
Lábaikkal rajtunk mérgesen tiporva.

„És mi ezt mind látjuk, türjük fájó szívvél,
A mit testvérünkkel rossz tanuló mivel,
Jajszavuk ide hat, de nincs módunk benne,
Hogy hősi seregünk védelmőkre kelne.

„A mi hazánk itt van, nem mozdulunk innen,
Csak akkor megyünk le, hogyha a jó Isten,
Ott a földön egy-egy lángelmébe fuvall,
Akkor nem törődünk a fárasztó uttal.

„Sőt rabszolgák leszünk, rajtunk rabláncz csörög,
Föl nem oldozható, mint a halál, örök.
Ha egyszer lejutunk, hátunkon az iga,
Hordjuk a házunkat, mint a csigabiga.

„Csak itt fent élvezzük a tiszta kék eget,
Mert itt rabbilincscsel senki sem fenyeget,
Csak az bosszant nagyon; nincsen egyenlőség,
Elöl látjuk az Á-t, hátrább az I-k hőségét.

„Nem lesz mindig papsajt; – szerencse ha korpa –
Pusztuljon a nagy **Á**, más hadd jusson sorba:
Elég régen fityeg fején a korona,
Szántaná le onnan vasszeges borona! –

„Erélyes király kell; az **Á** vén csoroszlya,
Ki hatalmát **B**-ével és **C**-vel megosztja.
E nagy király te leszel, megbuktatjuk az **Á**-t,
Hiszen hősi tetteid menté meg a hazát.

„Földi lény tört hozzánk, s olyan ember pedig
Ki a kis betűkkel folyvást verekedik;
Esküdt ellenségünk; ki csak annak örül,
Ha gyilkos vasával jár a betűk körül.

„Izmos, erős ficzkó csonttal, vérrel tele,
Nem üres hangokból volt alkotva bele,
S ha velünk birokra szállt volna a sikra,
Elrepül belőlünk minden életszikra.

„Vészkiáltás tört ki, zúgtak a harangok,
Lázás kábultságban futkostak a hangok.
A nagy **Á** is remeg akár gyügye birka,
Kinek bársonygyapját a juhász lenyirta.

„Plajbász van kezében; az ablakon kinéz,
Keresi, kutatja, hol akadna vitéz,
A kinek irhatná: „vedd föl a fegyvered,
Melylyel ellenünket hazánkból elvered.”

„Ablakán kinézve, téged lát meg épen,
Karcsu termetedet aranyos mentében.
Redője elsimul, eloszlik a bánat,
Bú helyett szívében édes remény támad.

„Tanácsot tart rögtön, ítéletet hozat:
Hogy te menj párbajra, ez lőn határozat.
S mikor kézbe kaptad az ítélet párját,
Kis **i**-k hű serege utakészen várt rád.

„Hajónk szurok-éj be gyorsan repült tova,
Mint pusztai csikós szarvaslábu lova.
Tengerpartra érve hirtelen eltűntél,
Szellőszárnyat öltve, mint mennyei tündér.

„Kő-dübörgést hallva, attól féltél talán?
Az ember lecsuszik a delej-hegy falán,
S ha nyakon csiphetne, kiporolja irhád,
Hisz ez erős ficzkót legyűrni nem birnád?

Nem tudjuk, mire dőlt rettenetes harczod,
De hogy nem vallottál csufosan kudarczot:
Ezt sejtünk lehet; hiszen magad mondád,
Nyakától elszegted testének a gombját.

Irigyelt lesz hired, rólad zeng az ének,
Téged éljeneznek ifjak, szűzek, vének.
Nagy hős hirnevében áll még ma is Hári,
Pedig hozzád képest ő is lárifári.

„Ébredj álmaidból, győzedelmes bajnok!
Várja már jöttödöt sok koszorus dalnok.
Városunk utczáin eget ver az „Éljen”,
Érzi király és pór: hogy tul a veszélyen.

„Csak te nem örvendesz, félholtan fekszel itt,
Feledve multadnak dicső hős tetteit.
Tán mély sebet kaptál a véres csatába,
S ettől a sebtől lett lángheszed is kába?

„Ébredj álmaidból, muljék el a lázad,
Ütött már az óra, hogy Á-t megalázzad;
Koronát érdemelsz, letesszük a nagy Á-t,
Ha másképp nem lehet, bezuzzuk az agyát.

„Hogyha föl nem ébreszt ennyi szép ígéret,
A városba érve gyász-jövőt ígérek,
Sirdomb alá dugnak, hol mint a vakondok,
Nyugszol örök időn; én többet nem mondok.

„Nem ugy biz az Uram, mondanék még egyet,
Ha életre jönnél, kérném azt a kegyet,
Hogy kapitány lennék s hős századom élén,
Védjem koronádat életemnek vérén.”

Beszédét bezárván, oly rekedtté vált már,
Mint a vásártéren rikácsoló kalmár,
A ki egyre s untig csak azt kiabálja,
Nem lehet senkinek olcsóbb portékája.

A kis hadnagy hitte rendületlen hittel,
Hogy a mit ő árult, nagy csodákat mivel;
S ha azt beszűröcsölte az elájult vezér,
Fejét tenné reá, mindjárt eszére tér.

E hittől élesztve, önelégült képpel,
A fülből kifelé csak lassacskán lépdel.
Meg-megáll és lesi, hallgatja a szusszot,
A mint vállon, mellen alá-felé kúszott.

Mikor a térdre ért, ügyesen leugrik,
S mintha ő nyerné meg a nagy állam-lutrit,
Olyat ugrik, mondom, mint a fürge evet,
Apró szeme villog, picziny ajka nevet.

Társai ránéztek, ő az I-re mutat,
Öklével törtetvén maga körül utat:
„Nézzétek – így szólal – vezérünk már ébred,
Jaj de büszke vagyok, kapitánynya léptet!”

Pista mindent hallott, most már tőle függött,
Hogy miként rázza le nyakáról a nyűgöt.
De csak úgy sikerül óriási terve,
Ha a betű-király földig le lesz verve.

Ha Á-koronája majd a fején ragyog,
S hűséget fogadnak kicsinyek és nagyok,
Országuknak gondját alkotmányra bizza,
Csak azt mutassák meg: merre menjen vissza?

Sokat gondolt ő még, maga sem tudná mit?
Azért üres terve előttünk sem számít,
De azt elhatárza, hogy az I lesz bőre,
S annak szerepében halad majd előre.

Megmozdítá lábát, keze hadonászott,
Mely eddig úgy hevert, mint a nehéz ászok,
Imára kulcsolá: föllélekzett mélyen,
Hogy lássa mindenki: tul van a veszélyen.

Megnyílt az ajka is, figyelt a kis csapat,
Merően néztek rá; szemök majd fennakadt.
Az én muzsám pedig most oldott kereket,
Unta magát nagyon, más háznál kéreget.

Az a más ház, fiuk, a negyedik ének,
Addig néma leszek, míg oda nem érek.
Czigányt is hivatok, megszólal a dalom,
Ha itt nem volt, ott lesz cifra lakadalom.

NEGYESEDIK ÉNEK

A királyválasztás

Megjósoltam ugy-e? még pedig eleve,
Lennél bár Szaharán¹¹ nyargalászó teve,
Nyakon csiplek műzsám, mert mindenki nógat,
Hogy tovább kísérjük a kis lázadókat.

Guggolj föl a sutba, mint vak cigány szokott,
Ne félj, hisz panaszra ugy sem adunk okot;
Nem bánjuk, ha kissé rekedt lesz is hangod,
Csak pengessed újra fölhurozott lantod!

Pista mindent hallott s elég volt már ennyi,
Hogy a megtört uton el lehessen menni.
Az volt szerencséje, hogy a hadnagyocska
Kapitányi rangért lett oly csacska-locska.

A mint kezét, lábát azután meg fejét
Billegetni kezdé, csakhogy kedvök teljék,
Lett is erre vidám ugrádozás elég,
Szilaj csikónak is megsokálnád felét.

Mihelyt megnyilt ajka s kezével is intett,
Síri csend lón köztük és minden tekintet
Reá volt szegezve, így várták aggódva.
Mikor lesz nyelvének kereke megoldva?

„Vitéz bajtársaim, – kezdé meg a szónok –
Hallgassatok reám, ügyeinkről szólok.
Rövid leszek nagyon, mit ér a sok beszéd,
Ettől veszté már el sok tudós az esztét.

„Az én eszem megtért, hála hadnagyomnak,
Kapitánynya teszem, s hogy még többet mondjak,
Olyan érdemjellel diszitem föl mellét,
A minőt jómagam Á-tól érdemelnék.

„Föl a vitorlálkkal! csülökre legények!
Jól tartalak otthon, oly igaz, mint élek.
Magam is ehetném, a gyomrom delet ver,
Üres hassal pedig gyáva ám az ember.

„Hősi tor vár reánk, korona lesz bére.
Gulyáshús, friss kalács jut akkor ebédre.
A nagy Á uralmát megunták már régen,
Nem szeretik látni a királyi széken.

„Nagy feladat vár ránk s arra lennék büszke,
Hogyha csatamezőn szabadságért küzdve
Esném el, mert élne nevem ti köztetek,
A kik zászlóm alatt bátran küzdöttetek.

---

¹¹ Szahara. Afrikának óriás homoksivatagja, hol tevéken szoktak utazni.

„Előre hát bizvást, dologra ki legény,
Csatába és vészbe majd elől megyek én!” –
Ennyit beszélt Pista, rázugták az áment,
Azután mindenki munkája után ment.

Léniát behúzták, lubiczolt a lapát,
Felszökkenő habtól lucskos lett a kabát.
Bár nagyon magas volt az a kalamáris,
Egy pár csöpp becsorrant még az ő száján is.

Ihatnék volt nagyon, de ha abból töltet,
Mert hát friss tenta volt, mindjárt ott hal szörnyet.
– Türelem! türelem! majd lelek én vizet,
Jó csillagzatomban most már jobban hiszek. –

Röpült a kis hajó Betü-város felé,
Szép tornyait Pista remegve nézdelé.
Könyvtáblákból épült s aranyozott kupján,
Zászlót himbált a szél, enyelegve fújván.

A toronyerkélyen látott három strázsát,
Közülök tán ezer, ha tenne egy mázsát.
Mind betűalakok, gyűszűnyi nagyságban,
Elférne kétezer egy jókora zsákban.

– Ha mind ilyen lenne, gondolta a gyerek,
Macska lennék köztök, ők meg az egerek,
De a vezéreket hogyan győzőm le majd,
Ez szerez énnekem töméntelen sok bajt.

– A nagy I-t legyőztem, ott van még két tüzet,
Hát ezek fejére, mint zúdítsak tüzet?
Szemesé a vásár, ez most a földolog,
A többi azután magától gombolyog. –

Igy állt elmerülve lehorgasztott orral,
S Betüország ellen bosszútervet forral.
Közelgett a város, a tornyai nőttek,
Látta már ragyogni a szép háztetőket.

De minő háztető? két vonalzott irka,
Csakhogy azok közül egyik sincs beírva,
Tiszta Pozner-gyártmány,¹² rajta van a bélyeg,
Ha tán füllentenék: száz esztendőtlét éljek.

Lejtőn volt a város, kilátszott a házsor;
Pista megszámlálta legalább is százszor.
Huszonöt utczában kicsiny viskók felett,
Ép annyi nagy kastély tornya emelkedett.

Az utczákon folyvást hemzsegett a népség,
A nagy tolongásban ruháikat tépték,
Fegyveres őrsereg állott minden vártán,
Az I érkezését teljes díszben várván.

---

¹² Pozner-gyártmány. Posner híres papirgyáros és kereskedő Budapesten.

Evező lubiczolt, közelgett már a part,
Hajójuknak orra már csak földet kapart.
Ekkor a kapitány kimondá a „halt”-ot
S lekapva csákóját, Pista felé tartott.

„Győztes vezér! – mondá, – itt vagyunk a célnál,
Markos legénységed erősb az aczélnál,
Egy sem fáradt el még, mind oly erős és ép,
Bátran villogtatja élesre fent kését.

„Lassan méggy messzire, tanuld meg ezt, jámbor!
El ne részegítsen pillanatnyi mámor!”
Azért inté Pista heves kapitányát,
Mert nagyon féltette, hogy kard-élre hányják.

Ha e kapitánytól ő meg lenne fosztva,
Akkor rosszra lenne eldőlvé a koczka.
Ki nem úsz a bajból, sőt halálra válik,
Magát őrizi meg: azt védve halálig.

Megnyílt a nagy kapu, csikorgott a sarka,
Pista a hajóból épen oda tarta,
Összevagdalt rongyát magosra emelvén,
Hogy lássa mindenki a diadal-jelvényt.

Utána a kis **i**-k rendben, kettesével,
Mindegyike büszkén, kaczkiasan lépdelt.
Az út fáradságát most már föl sem vették,
Dalba szöve zengték hős vezérek tettét.

A kapuajtónál két nagy betűt látott,
Összébb is szorítá mellén a kabátot,
Nehogy a mély sebről észre vegyék cselét,
S drágán fizettessék véle meg a cserét.

Ott állott karcsu **X**, két lába keresztbe,
Kezében fegyvere földre volt eresztve,
Mellette pupos **P**, az egylábu sánta,
Ki az üdvözlésre magát felajánlta.

Pista **I** bőrében, bátran lépett elé;
Pupos **P** jobb kezét ég felé emelé,
„Üdvözöllek”, ugymond, – „hősi szülék sarja!...”
Itt kissé megakadt s a fülét vakarja.

Meglöki a nagy **X**, – „folytasd tovább gyűgye:
„Te általad fordult jobbra hazánk ügye,”
Hebegi **P** tovább, a homloka izzad,
„Mondom, szónoklatod ügyesebbre bizzad.”

Szólott az **X** büszkén s ő lépett a térre,
Elsompolygott a **P**, szégyenében félre.
S az **X** kanyarított olyan szónoklatot,
Minővel régente Demoszthenész¹³ hatott.

---

¹³ Demosthenes, világhírű görög szónok.

A kis betük pedig közelökbbe állva,
Csaknem elrekedtek „Éljen” kiáltásba.
Pista egy szót se szólt, azt is lassan sugta.
Kapitánya menté: „elfáradt az utba.”

Töméntelen népség ezer betü-alak,
Üdvözlé a győztest diadaliv alatt;
Ámulattal nézte, mennyi fény és pompa,
Volt rakásra gyűjtve, itten egy halomba.

Jártál Váczi-utczán? ott a sok kirakat,
Akaratlanul is bámulatra ragad.
De mi fényes naphoz: pislákoló mécses,
Olyan volt e látvány ez utczához képest!

Le szeretném írni, de hiába irom,
Nincs ehez se tollam, se pedig papirom.
Nincsen olyan festő, ki e várost hiven,
Lerajzolni tudná száz nyomtatott iven.

Ha láttál albumot, mivel a tisztelet
A nagy honfiaknál hódolva tiszteleg,
Képzeld ily százezret s hozzá huszonnégyet,
Minek a nagyságát százszorosan végyed.

Diszkötésü album, mértföldnyire nyúlva,
Földi ember ilyet álmodni se tudna!
Mindegyik albumban kicsiny betük laknak;
Nem volt üres terme ezen furcsa laknak.

S elevenek voltak, – csudálatos kissé, –
Mint az ember szokta, úgy járkáltak ki s bé;
Öltönyük oly sötét, mint a holló szárnya,
De rajta a sallang!... az aztán megjárja.

Mintha szivárványból lett volna elcsipve,
Ugy ragyogott rajtok ezerféle csipke.
Czimeres sisakon tarka tollak lengnek,
Más czimere s tolla minden regimentnek.

Ez a czimer úgy volt a sisakba vésve,
Mint a csillag szokott cifra nyelű késbe;
S haladván közöttük vitézüln előre,
Ráismert a **b**-re, kis **á**-ra, meg **ő**-re.

Fölsimerte mindet, bár jó távol esett,
A frakkos **Ypsilon**t, kétszer görbe **S**-et,
S a mint odaérve ő mellettök ment el,
Uriasan bókolt nyájas komplementtel.

Az utcajárdákon nem volt homok, sem kő,
Ilyet nem teremtett ide a Teremtő,
Olyan szinarany volt, – most már látta tisztán –
Minővel strimflijét tölté meg a pusztán.

Elöl ment kevély **X**, mindjárt háta megett,
A csúfuljárt nagy **P** sántitva biczegett,
Ezeknek nyomában Pista lassan lépve,
Ment a koronáért vagy pedig a lépbe.

„Korona vagy halál!” nem lehet más útja,
Egy a kettő közül néz reája, tudja.
Amaz után vágyik, ettől pedig remeg,
Mert karóra huzná a kijátszott tömeg.

„Csak egyszer jobb sorsom e bajból mentsen ki,
Betűkkel czivódni nem lát engem senki!”
Megesküvék Pista követve az **X**-et
S az **I**-nek bőrében egész teste viszket.

A félelem bántá s nem is volt ez csoda,
Mert kíséretével most értek el oda,
Hol egy kastély állott, irtóztató magos,
Ott maga a nagy **Á** fejedelmi lakos.

Kapu csarnokában fegyveres őrzőjárat,
Hegyezett írónnal őrizi a várat,
S mikor bejelenték, hogy az **I** tiszteleg,
Előrohant mindjárt a cifra tisztsereg.

„Lábhoz a fegyverrel!” tiszteleg az őrség,
Hogy a nagy **I**-t hőshöz méltóan köszöntsék;
Egy főtiszt, **Á** hive, e tisztelgés alatt,
Az **Á** szobájába lelkendezve szaladt.

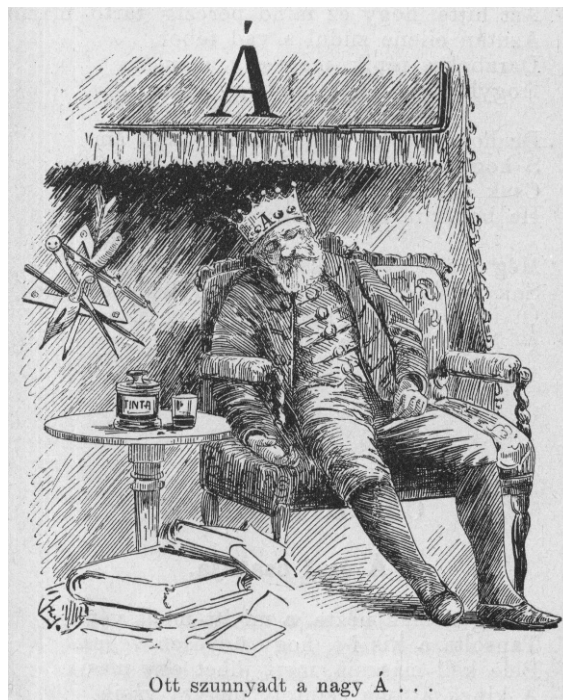
Ott szunnyadt a nagy **Á** egy karszékben ülve,
Távolról sem sejtve, mi foly itt körülte.
Öreg volt már nagyon, száz éves is talán,
Üres palaczk hevert aranyos asztalán.

E palaczknak imént fenekére nézett,
Üritgetvén abból részegítő mézet;
E palaczknyi mézbe az **I** kapitánya,
– Belopózván hozzá, – sok álomport hánya.

Nagy **I** fölbiztatá, ha terve sikerül,
Kapitánya mindjárt miniszterszékben ül,
S hogy hivatalt nyerjen, legyen **Á** áldozat,
Patikából mindjárt altatót is hozat.

S ha a nép megtudja, hogy királya alszik,
Mikor a vész után diadalzaj hallszik,
Látva ezt a közönyt, bizonynyal föllázad,
Földig rombolván le a királyi házat.

Mert ha király: akkor járjon elől észszel,
Mit ér oly báb, ki csak karszékében fészkel;
S hozzá ha meg iszik, kész van a zendület,
Ily király a trónon nem sokáig ülhet.

Mihelyt nagy **I**, tervét kis **i**-vel közölte,
Meglőn a szerződés **i** között s közöttte.
Ünnepélyes eskü, becsületszó elég:
„Neked adom, mondom, országomnak felét!

Csalfa terv sikerült, ittas lőn a nagy **Á**.
Mihelyt termét kis **i** suttyomban elhagyá,
Az italt kóstolá, húzott vagy husz kortyot
S pár percz mulva aztán jóízűn hortyogott.

Mig a király hortyog s huzza a bőrt egyre,
A kapun a népség dulakodva megy be,
Követelve kérik: „hadd lássuk a királyt!”
Torkaszakadtából ifja, véne kiált.

Mikor a dühösség tetőpontra hágott
S ütni verni kezdik a katonaságot,
Egy hang hallatszik ki s rázuditják ezren:
„**I** legyen a király, az öreg **Á** vesszen!”

Katonaság, őrség letette ironját.
Nem védhetvén tovább **Á** királyi trónját;
Öröm rezgett által kis hőnöknek szívéen,
Fülének szemének félig-meddig hívén.

Azt hitte, hogy ez mind perczig tartó mánor,
Azután ellene zúdul a vad tábor,
Darabokra tépik, megeszik a husát,
Hogyha álbőréből valahogy kihúzzák.

De hogy hű kis **i**-je igazat beszélt ám
S hogy magas hivatalt érdemel is méltán:
Csak akkor becsüli s adja meg a díját,
Ha betűkirálynak csak is őtet hívják.

Még nincs nyerve semmi! a győzelem kétes,
Sok kell még a lizthez, hogy lehessen rétes,
Őt is, hogy ez a nép királyának hívja,
– Majd kipattan még az, – van valami híjja.

ÖTÖDIK ÉNEK Á és I csatája

Eddig némán nézte, a mi itt ment véghez,
Tapsolta a kis **i**-t, hogy ügyesen végez.
Bele kell másznia, mert jöhet egy másik,
A kinek a foga szintoly nagyra vásik.

„Ide fiuk! – kiált, – ide jöjjön mellém,
Ki érdemjelt óhajt látni majd a mellén,
Szent ügy az, a miért hősi harczra szálltok,
Csak az **Á**-t legyőzve lesz szabad hazátok!”

Csak úgy jó, ha forró, a fordított kása,
Ha meleg a beszéd, csak úgy van hatása.
Pista melegen szólt, mert féltette bőrét,
Magasra emelvén, villogtatá törét.

„Igaza van! mondák, nem kell többé zsarnok,
Pusztuljon le földig a királyi csarnok.
Vagy legyünk szabadok, vagy hagyjuk itt fogunk,
De az öreg **Á**-nak hódolni nem fogunk!”

Körbefogták Pistát „vezess, nagy **I**, vezess!
A ki hűtlen hozzád, életével kezes!”
Ezer betű állott melléje ott nyomba’
Termett a sok vitéz, akár mint a gomba.

Bajnokai élén megszállja a várat,
Nyomán hű serege, mint a folyam árad.
Bezúzták a kaput; nem sokáig állta,
Leteszi a fegyvert a királyi várta.

O és **R** ment elől, elfogni a vén **Á**-t,
Hogy majd vasra verjék ezt az öreg bénát,
Az aggastyán királyt **B** és **C** védte még,
Ezeknek kiszúrták nyomban a két szemét.

Azután leszúrtak kis **á**-k közül tizet,
A Pista malmára hajtván így a vizet.
Nagy **Á**-hoz értek el, se kérde se hallva,
Kezét lábát kötik szorító guzsalyba.

Igy lett rabbá nagy **Á**, s ezredéves kormány,
Zendülés árjától a földre omolván,
Összedőlt romjain más alkotmány nő fel,
Büszkén dicsekedve más királyi fővel.

Kikiáltják az **I**-t; van öröm mindenütt,
Megküldik a földre ez új hirt a betük,¹⁴
Tudósítván rögtön Indalit és Gönczit.
Ezek az ABC-t új alakba öntik.

Bajnokai élén megszállta a várat . . .

¹⁴ *Indali és Gönczi*. A legjobb magyar **abc**-ék készítői, kik először kezdik a nehézkes **á** helyett a könnyű írású **i**-vel a betűk tanítását.

Pista kézbe vévén a királyi pálczát,
Kénye-kedve szerint osztja el a tárczát,
Kis kapitányának a hadügyet hagyja,
Irgykedett ezért apraja és nagyja.

A választás után ősi szokás szerint,
Nagy lakomát csapnak, boros pohár kering.
Erre vágyott Pista s legelső parancsa,
Hogy a szakács mindjárt a levest berántsa.

Fut a szakács gyorsan, készen van az étel,
Leül az asztalhoz, jobbján a vak **B**-vel,
Mellette sorjában a nagy betűk ülnek,
A nagy vacsorának mindnyájan örülnek.

Megjön az első tál... nézi Pista, mi az?
Észreveszi, hogy az forró pecsétviasz.
A betűk csak eszik, szájukat is nyalva...
Mint mi, ha szürcsöljük borodat, Hegyalja!

Hogyha ő nem eszik, rájönnek a cselre,
Ugy színleli tehát, mintha jókat nyelne.
E helyett azonban ruhája az árok,
Melyen forró viasz pad alá szivárog.

Most közel hozzája három betű futkos,
Asztalról asztalra hordozván egy butykost.
Pista rájuk sandit: „mit viztek ott, pajtás?
Ha friss víz: adjatok, hadd huzzak egy hajtást.”

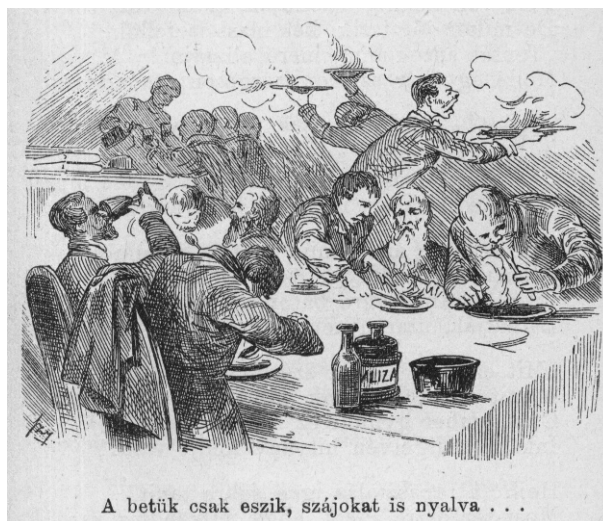
„Viz van benne,” mondják, el is veszi tőlök,
De mikor jót iszik, két inast is fellök.
„Tentát adtok inni, merő alizarint!”
Mellé egy pár szitkot mérgesen csavarint.

„Tiszta víz az, Felség!” kiáltja egy kukta,
A lábrugás miatt asztal alá bukva, –
„Az asztal más végén láthatsz vagy öt pintet,
Épen e fajta az, miből U hörpintget.”

E szavaknál az U mint mérges kanpulyka,
Székét maga alól dühösen kirugja,
„Szólásszabadságra bátorságot vészek,
Láthatják, uraim, nem vagyok még részeg!”

„Mit ez inas beszél, szóról-szóra igaz,
A mit itt szürcsölünk mind egy cseppig víz az,
Csak ember gyűlöli ez itálnak ízét,
Inkább üritgetvén hitvány földje vizét!”

Hejh! a tapasztalás igen sokra tanít,
Most tér észre Pista, hogy milyen víz van itt,
Ha ezt ócsárolná s nem inná a tintát,
Bőrével róvná le ravasz államcsinyját.

Ha nyikorog, kend meg, jól forog a kerek,
Kis likra foltot tégy s így tovább nem reped,
Így foltozá ő is ezt a véletlen bajt
S a sűrű tentából öt-hat pohárt felhajt.

Keserű volt biz az, mint émelygős epe,
Az utóízétől szikrákat hányt szeme,
De azért mosolygott, mint az őszi vaczkor,
Hogyha ránczosodik korai tavaszkor.

„Tudjuk”, – dadog Pista, – „az **U** nem hazudik,
Mint a haláltjósló, macskaszemű kuvik:
De most szónoklata szélel fölfújt hólyag,
Illő, hogy fontosabb ügyeinkről szóljak.”

„De addig nem szólok, míg előttem a tál,
– Hejh! ez őseimről reám szállott szabály, –
Rajta hát, inasok más étellel ide!
Fussatok, szaporán, jöjjetek izibe!”

Gondolja magában: „üsse meg a menta,
Elrontá gyomromat a keserű tenta,
Majd csak kerül talán, a mi helyre hozza,
Később jön a java, elől volt a rozsza.”

Fölrakják a tányért, mindegyike tégely,
Telve lévén színig nyomdai festékkal,
Két oldalvást pedig kis inasok osztják,
Aprítani valónak a többszínű ostyát.

Rettenetes étel! mit csináljon? kérdi,
Mert hogyha nem eszik, a betüket sérti
És hogyha hozzányul s egy falatot lenyel,
Nem tudja, mint mehet életben innen el.

Sokat bir az ember, ha a „félsz” az ostor,
Hátha nem hal bele, ha ebből is kóstol.
Reá szánja magát a vakmerő legény
S kihörpinti nyomban a festékes edényt.

Káprázott a szeme, csak úgy égett nyelve,
De a becsülete mégis meg lett mentve,
Ez volt aztán ivás! lett is rá bámulat,
Azt hitték a betük, királyuk megfulad.

A „Miatyánk” tartá, no meg aztán széke,
Ha ezek nem tartják, mindjárt ott lesz vége!
Egyet fohászkodott, neki zöldült s leült;
Láthaták a betük, hogy az **I** kimerült.

A tenta és festék mikhez hozzá látott,
Körbe tánczoltatták vele a világot;
Ugy összezavarta fejét a keverék,
Azt hitte magáról: szélmalomban kerék.

Szólni akart volna, de nyelve fenakadt,
Mintha vasból lenne verve rá a lakat;
De annyit nehezen mégis csak kidadog:
„Vigyetek az ágyba, nagyon beteg vagyok!”

Iszonyu zürzavar keletkezik erre,
Görbe **S** ráesik a dühöngő **R**-re,
Ma szomszédjától azt kérdezi: mi baj?
„Haldoklik a király! nem látod te, bivaly!”

A potrohos **M**-hez így szólt egylábu **L**;
Mire ez durczásan más zugba vonul el;
A többiek pedig Pista körül állnak,
Nézve vonaglását haldokló királynak.

„A guta üté meg!” mondja egyik bámész,
„Hazudsz!” kiált a **T**, amint merőn ránéz,
„Csak kissé elájult, föltolult a sok vér,
Eret vágni!.. hol van az udvari borbély?”

Megkerül a borbély; keze lába reszket,
Két „Üdvözlég” mellé tizszer vet keresztet,
Érvágót vesz elő, köszörüli szíjján,
Segédül magához két nagy betűt híván.

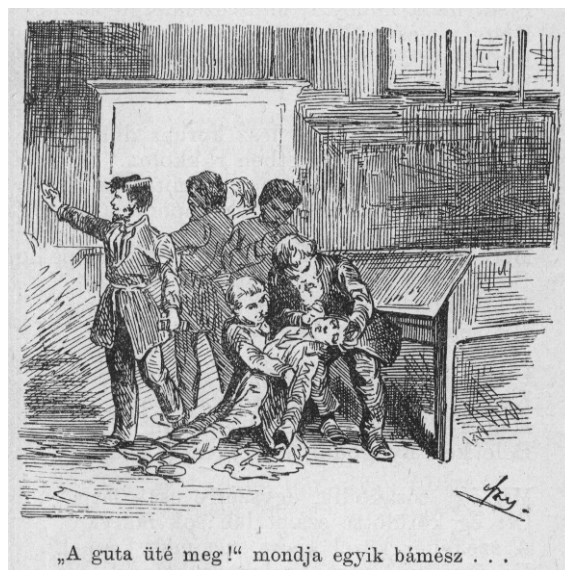
Ezek az **I** karját bekötözik gyöngén
S a borbély reája faolajat öntvén,
Megkezdi műtétét, belevág az érbe;
Először erre is bocsánatot kérve.

Hiába vágta föl kétszer az **I** erét,
Nem láthatá ügyes munkája sikerét,
Hogy is látta volna?... hisz’ azóta halott,
Mióta bőrében kalandorunk lakott.

Megszólal a borbély, **I** kezét megfogva;
„A kopasz egéren nem fog a borotva,
A hol nincsen óra, nem üt a toronyban,
Erre tanítottak kis gyerekkoromban.

„Nincs itt élet, sem vér, nincsen semmi mentség,
Sem olyan orvosok, a kik őt megmentsek.
A guta üté meg ezen a lakomán,
Nyakamat teszem rá, akár a diplomám!”¹⁵

Nagy szó volt ez tőle, épen annyi mintha
Azt kérdezné tőlök: „kész-e már a kripta?”
Mibe majd a nagy **I**-t diszszel eltemetik,
Átadván a pornak hamvadó tetemét.

¹⁵ *Diploma*. Oklevél, mit rendszeren a tudományos pályán haladó emberek nyernek, midőn az utolsó vizsgát sikerrel leteszik.

Pista hallá mindezt, mint szendergő hallja,
Hogyha vészre kondul a falu harangja.
Hejh! csak most tehetné csuffá azt a borbélyt!
De hogy azzá tegye, nem talál rá fortélyt.

„Eltemetnek élve, az lesz kurucz dolog,
Ha a más világra életben rukkolok.”
S az még czifrább lenne, mitől az Ur óvja,
Hogyha tenta-tenger lenne koporsója.

Mert hát megeshetik, nagyon könnyen pedig,
Betűszokás szerint a tentába vetik,
S ha abba elmerül mint nyeletlen balta,
Mit sem ér ereje, hogy segítne rajta.

Hogy is segíthetne, hiszen olyan gyenge.
Két lépésnyire is tántorogva menne,
Meg kell adni magát, türelmesen várni,
Bele kell nyugodni, következék bármi.

Mig így tusakodik, egyszerre csak látja,
Ott ég körülötte számtalan sok fáklya,
A székéhez közel kisirt szemmel, képpel,
Kicsiny kapitánya buslakodva térdel.

Jött utána száz is, mindegyike oly bús,
Mint gazdag kegyurát elveszített koldus;
Ajkaikról olyan keserves dal zendül,
Bús, halotti ének, azt hihette szentül.

Ujra nyílt az ajtó, belépett a nagy U,
Meglökte a kis i-t; „eredj innen fattyu!
Nem illik itt sirni, majd lesz király másik,
E nagy tisztességre sokunk foga vásik.”

„Talán a tied is? no még az lenne szép,
A ki rád szavazna elveszteni eszét.”
Igy feleselt az i, taszigálva az U-t,
Mutatja az ajtót: „arra, hékás, az ut!”

De az U nem mozdul, mert ez oly sérelem,
Amit elviselni hős szíve képtelen,
Fölfortyan a mérge, két szeme szikrát hány,
Kiáll a középre, vadul kiabálván:

„Kölyök! ha nem nézném a gyászt, mely itt borong,
Tanítóddá válnék vastag nyelvű dorong,
Most csak annyit tudj meg: rovásra van vágva!
Harczi bajvivásnak nincs ideje már ma.”

„Te az U-t becsmérled te egylábu bitang,
Elfeledve, hogy ez minő királyi hang,
U nélkül nincsen ur, hogy mondod az ujjat?
Hogyha U nem lenne, hogy hívnád az ujjad?

„*Kutban van a jó viz; hus a legjobb étel,*
U nélkül az ember meghalhatna éhen.
Ilyen sok érdemre hánytál te most sarat,
Véremmel mosom le, bosszum el nem marad!

„Ho-hó! felel az *i* – ne jöjj olyan tűzbe,
Ennyi érdemedre nem lehetsz még büszke,
Mert a széna mellett annyi sok a szalma,
Tíz béres sem rakná egy hétig kazalba.

„A *kutya* is *U*-val *ugat* kinn az *uton*,
Czáfolj meg, nem bánom, talán nem hazudom?
Uhunak nevezik azt a *csunya* madárt,
Mely féli a nappalt s csak is éjszaka jár.

Disznó te veled *tur*, *rud* közt jár a *tulok*,
Ugy-e ez mind igaz, egy szót sem hazudok?
Ki az írást s dolgot igen hamar *unja*,
Csak a te betüdből lesz *csuf*-neve: *tunya*.

Rutnak kereszteltek, behuzódol *sutba*,
Virág közé *bujva*, nem vagy más mint *dudva*.
A vihar ha *zúg-búg*, *csúf* nevedet *fujja*.
Téged szid a pásztor, s megriad a *gulya*.

Azt mondád az imént szemembe, hogy: *kölök*,
De azért *U* pajtás, nagy hangon *pörölök*,
Piczike törpe is lehet merész s bátor.
Válhatik belőle nagyhirű prókátor.

Kinevetik ugy-e a kerepelő gólyát?
Ki magát dicséri, azt méltán megrójják.
E hibába esem, kicsalja a kényszer,
Olyat mondok, mitől szégyenkedve mégysz el.

I az első betű, hallod-e te nyegle?
Előttünk kalapod hunnyázkodva vedd le.
A legszebb tárgyakat *i* betűvel írják,
Láttál-e már szebbet, mint a hajnal *pirját*?

Mit szeret az ember jobban mint a kincset?
Szolga lesz az ur is, csak szemébe hintsed,
A kincscsel egy rangba ragyogó *hírt* teszik.
Ezek is a hangot csak az *i*-től veszik.

Boldog, a ki nyugszik hőn szerető *szíven*,
Boldog, ki szerethet igazán és *híven*.
Mi lenne az ember, ha *írni* se' tudna?
Megkoppasztott madár, udvarodra hullva.

Mit érne a *hus* is, ha nem adnék *izet*.
Ezt már úgy gondolom, magad is elhiszed.
S a mi sok kesergőt édesen enyhít meg,
Nem mi adunk hangot *imának* és *hitnek*?

Mondok még két nagy szót s fölhangyok az érvvel,
Ezelőtt mindenki meghajol, letérdel.
Istennek, világnak mi adjuk a hangot,
Ezek adják nekünk a legelső rangot.

Mondjak-e még többet, elég-e már bátya?
Hogy te hátul kullogsz, még a vak is látja.
Szégyeld el hát magad, ne beszélj oly durván,
A temetés után végezhetünk kurtán.”

E beszéde alatt sok nagybetű jött be,
Sötét sisakjokra gyászfátyol volt kötve.
Szájátva hallgatták, várva, lesve, félve,
Ügyes végbeszéde mikor szakad félbe.

Most **H** lépett elő; teli köpczös termet,
Megszólal dörögve: „igazad van gyermek,
De most más a bajunk, ne csörölj, ne pörölj,
Más időre tartsd fen a nyelvelő pörölyt.”

„Eredj hamar boltba, végy fekete posztót;
Az államkincstárba irassad a kontót.
Szaporázd szabóhoz gyors lábaid men'tét,
Szabatni szaporán szép halotti mentét.

„Kösd az ollójára: kész legyen még mára,
Maga hozza ide esti hét órára.
Fekete posztóra rakjon arany-sujtást,
Kifizetjük árát; megmondhatod bizvást.”

A kis **i** elfutott; **H** intett az **L**-nek,
Mire mindaketten Pista elé mennek,
Ki az **I** bőrében félhalottan üle,
Fölvillant előtte mindenféle büne.

De sokszor is kinzá e szegény betüket!
Átszurdalván rajtok tollkést, hegyes tűket.
Nem becsülte könyvét, betűvilág várát;
E rossz bánásmódnak most adja meg árát.

A nagy **H** szomorún gombolta a mellényt
S meglátva a sebet megölt **I**-nek mellén,
Iszonyút sikoltott,... többen néznek oda,
Megtelik sok néppel a halottas szoba.

R volt a legbátrabb, három lábu **M**-mel,
Közelebb lép s fürkész vizsgálódó szemmel.
Egyszer csak fölkiált: „ember bujt az **I**-be,
Hős betűk! fegyverre, fogjuk el izibe!”

Tollkés, penna, plajbász, mi kézügybe került,
Egy pillanat alatt Pista felé repült.
A kis hős elájult, elhagyá az élet,...
Hopp! hála Istennek, de jó, hogy... fölébredt!

* * *

Álom volt, álm volt, csalfa álm szötte,
Mi betűországban zajlott le előtte.
De rémes álmának az a haszna volt ám,
Első lett a fiú egy pár hónap folytán.

S király ha nem is lett, – mint a kis i hitte,
A betűkkel később itt is sokra vitte.
Ma – noha e kaland sokszor jut eszébe –
Jól érezi magát alispáni székbe.

Az a híres művész nem született még meg,
Ki hiven rajzolhat, **Betűország**, téged!
Paradicsomkert vagy mennyből szállott sziget,
Hol igaz s nemes szó, aranykalászt fizet.

